

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

**Analitinė apžvalga
23/116**

2023-12-27

**Nepilnamečių teisė vadovauti asociacijoms,
nepilnamečių pripažinimo veiksniais (emancipacijos) ypatumai ES valstybėse**

Visiško veiksnio neturinčių nepilnamečių galimybės tapti asociacijų vienasmenių ar kolegialių valdymo organų nariais ES valstybėse yra skirtingos. Kai kuriose ES šalyse (pavyzdžiui, Belgijoje, Italijoje, Estijoje) tik visiškai veiksnūs asmenys gali tapti asociacijų valdymo organų nariais.

Daugelyje kitų valstybių į juos gali būti įtraukiami ir dalinai veiksnūs nepilnamečiai, tačiau tokiu atveju paprastai taikomos tam tikros išlygos ir ribojimai. Pavyzdžiui, Čekijoje nepilnametis gali tapti tokius asmenis vienijančios organizacijos kolegialaus, bet ne vienasmenio valdymo organo nariu. Ispanijoje nepilnamečiams garantuojama teisė tapti vaikų ir jaunimo asociacijų valdymo organų nariais, tačiau, kad tokia asociacija galėtų dalyvauti civiliniuose santykiuose, ji privalo turėti visišką veiksnumą turintį teisinį atstovą. Lenkijoje 16 metų turintys nepilnamečiai gali būti renkami į asociacijų valdymo organus, bet dauguma tokių organų narių turi būti visiškai veiksnūs. Prancūzijoje nepilnamečiai gali tapti asociacijų valdymo organų nariais ir atlikti asociacijos valdymui reikalingus veiksmus, tačiau tik nesusijusius su disponavimu turtu. Suomijoje tik veiksnūs asmuo gali tapti asociacijos vykdomojo komiteto pirmininku, bet jo nariais gali būti 15 metų turintys asmenys.

Pažymėtina, kad daugelyje valstybių, kuriose pripažįstama nepilnamečių teisė dalyvauti asociacijų valdymo organuose, ši teisė gali būti realizuota tik esant nepilnamečių atstovų pagal įstatymą sutikimui. Taip pat tokiose valstybėse ekspertai kartais pataria asociacijoms „apsidrausti“ nuo problemų, kurios gali kilti jų veikloje dėl valdymo organų narių veiksnio stokos, ir įtvirtinti savo įstatuose tam tikras nuostatas, užtikrinančias visiškai veiksnų asmenų lemtą įtaką valdymo organuose (jeigu tai neįtvirtinta įstatymu).

Daugumos ES valstybių įstatymai numato galimybę tam tikromis sąlygomis (pavyzdžiui, nepilnamečiui susituokus, tapus tėvu ar motina, išsiskyrus nepilnamečio tėvams ar tiesiog teismui pripažinus pakankamą nepilnamečio brandą ir interesus) išplėsti nepilnamečių dalinį veiksnumą ar pripažinti juos pilnamečiais (emancipacija).

Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Čekijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje) emancipuoti nepilnamečiai įgyja visišką civilinį veiksnumą, tačiau daugelyje ES valstybių emancipuotų nepilnamečių veiksnumas išplečiamas ribotai, paliekant tam tikrus jų savarankiškumo suvaržymus. Pavyzdžiui, Estijoje teismas, išplėsdamas nepilnamečio veiksnumą, kiekvienu konkrečiu atveju, pagal nepilnamečio brandą ir interesus, nustato, kokius sandorius jam bus leista sudaryti savarankiškai. Nyderlanduose emancipacija nesuteikia nepilnamečiui teisės laisvai disponuoti registruotu turtu, vertybiniais popieriais ir kt. Prancūzijoje emancipuotas nepilnametis negali tuoktis be tėvų sutikimo, vykdyti komercinės veiklos be teismo leidimo. Vokietijoje atstovai pagal įstatymą gali suteikti nepilnamečiui teisę savarankiškai sudaryti sandorius atskirose srityse (verslo, darbo santykių), tačiau ir šiose išplėsto veiksnio srityse kai kuriuos sandorius nepilnametis gali sudaryti tik teismui leidus.

1. Nepilnamečių teisė užimti pareigas asociacijų valdymo organuose

Belgijos Federalinės teisingumo viešosios tarnybos (anksčiau – Teisingumo ministerija) leidinyje¹, skirtame ne pelno siekiančių asociacijų statuso ir veiklos pagrindų aprašymui, nurodoma, kad nepilnamečiai negali būti nei tokių asociacijų vadovais (pranc. *président*), nei kolegialių valdymo organų nariais. Toks požiūris siejamas su bendraisiais civilinės teisės principais, pagal kuriuos nepilnametis negali savarankiškai (be tėvų leidimo) prisiimti įsipareigojimų.

Civilinio kodekso (CK)² 488 straipsnyje nurodyta, kad pilnametystė fiksuojama sulaukus 18 metų, o tokio amžiaus asmuo gali atlikti visus veiksmus civiliniame gyvenime.

Pagal **Čekijos** Civilinio kodekso³ 31 straipsnį, visiško veiksnumo neįgijęs nepilnametis (asmuo neturintis 18 metų) laikomas galinčiu atlikti teisinius veiksmus, kurie pagal savo pobūdį atitinka to amžiaus nepilnamečiams būdingą intelektualinę ir valios brandą. Jeigu nepilnamečio atstovas pagal įstatymą sutinka, kad visiško veiksnumo neįgijęs nepilnametis atliktų tam tikrus teisinius veiksmus ar siektų tam tikro tikslo, nepilnametis gali veikti šio sutikimo ribose, jeigu tai nėra specialiai uždrausta įstatymu. Sutikimas vėliau gali būti susiaurintas ar atšauktas (CK 32 str. 1 d.).

CK 152 straipsnyje nurodyti reikalavimai juridinių asmenų valdymo organų nariams. Pagal šio straipsnio 2 dalį, fizinis asmuo, išrinktas ar paskirtas į juridinio asmens valdymo organą turi būti visiškai veiksnus. Vis dėlto, CK 152 straipsnio 3 dalyje nustatyta išimtis – jeigu juridinio asmens pagrindinė veikla yra susijusi su nepilnamečiais ar ribotai veiksniais asmenimis ir pagrindinė juridinio asmens paskirtis nėra ūkinė (verslo) veikla, jo įstatuose gali būti įtvirtinta, kad nepilnametis ar ribotai veiksnus asmuo gali tapti juridinio asmens kolegialaus valdymo organo nariu. Vienasmeniui juridinio asmens valdymo organui ši išimtis neturėtų būti taikoma.

Čekijos vaikų ir jaunimo tarybos konsultacijų centro ekspertai nurodo, kad atstovo pagal įstatymą sutikimas gautinas, kai pagal CK 152 straipsnio 3 dalies nuostatas nepilnametis tampa asociacijos valdymo organo nariu. Jie taip pat pataria asociacijos įstatuose įtvirtinti nuostatą, kad asociacijos vardu visada veikia bent du valdymo organo nariai, nes savarankiškas nepilnamečio veikimas asociacijos vardu potencialiai gali kelti klausimų dėl tokio veikimo teisinio pagrįstumo⁴.

Estijos Ne pelno siekiančių asociacijų įstatymo⁵ 12 straipsnio nuostatos leidžia nepilnamečiams tapti tokių asociacijų steigėjais ar nariais su atstovų pagal įstatymą sutikimu, o 15 metų sulaukę nepilnamečiai ir be tokio sutikimo gali tapti jaunimo darbą organizuojančių asociacijų nariais. Tas pats pasakytina apie narystę religinėse organizacijose⁶.

Ne pelno siekiančių asociacijų įstatymo 26 straipsnyje nurodyta, kad ne pelno asociacija privalo turėti valdybą, kuri valdo asociaciją ir jai atstovauja. Valdybos nariais (jų gali būti tik vienas (direktorius) ar keli) gali tapti tik veiksnūs fiziniai asmenys.

Civilinio kodekso bendrosios dalies įstatymo⁷ 8 straipsnyje nurodyta, kad visišką veiksnumą turi 18 metų sulaukę asmenys (pilnamečiai). Jaunesni asmenys yra dalinai veiksnūs.

¹ Service public federal Justice. L'ASBL, p. 20: <https://justice.belgium.be/sites/default/files/LAsbl.pdf>

² Code Civil: https://www.ejustice.just.fgov.be/img_l/pdf/1804/03/21/1804032150_F.pdf

³ Zákon občanský zákoník: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁴ Poradna České rady dětí a mládeže. Nezletilý člen výboru:

<http://poradna.crdm.cz/statutarni-organ-spolku/nezletily-clen-vyboru-1772>

⁵ Non-profit Associations Act: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/501022023003/consolide/current>

⁶ The establishment of a non-profit association: <https://www.mtyabi.ee/en/cso-establishment/>

⁷ An Act on the General Part of the Civil Code: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013019/consolide/current>

Ispanijoje nepilnamečių dalyvavimo organizacijose klausimus reglamentuoja Asociacijų laisvės įstatymas⁸ ir Nepilnamečių teisinės apsaugos įstatymas⁹.

Asociacijų laisvės įstatyme nurodyta, kad neemancipuoti nepilnamečiai nuo 14 m. amžiaus turi teisę steigti asociacijas ir būti jų nariais su raštišku juos atstovaujančių asmenų sutikimu, jeigu tai neprieštarauja vaikų, jaunimo ar studentų asociacijoms taikomam reglamentavimui, įtvirtintam Nepilnamečių teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje (3 str. b p.).

Pagal Nepilnamečių teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies a punktą, nepilnamečiams garantuojama teisė jungtis į vaikų ir jaunimo asociacijas, o šio straipsnio 2 dalies b punkte *expressis verbis* nurodyta, kad nepilnamečiai turi teisę būti šių asociacijų valdymo organų nariais. Vis dėlto, pagal b punktą, idant būtų užtikrinta vaikų ar jaunimo asociacijos galimybė įgyti civilines prievoles, ji, pagal savo įstatų normas, turi paskirti visišką veiksnumą turintį teisinį atstovą.

Italijos Civilinio kodekso¹⁰ 320 straipsnyje nurodyta, kad tėvai atstovauja vaikui (kol jis sulaukia pilnametystės arba yra emancipuojamas) visuose civiliniuose veiksmuose ir valdo jo turtą. Ši CK nuostata buvo tradiciškai interpretuojama, kaip pagrindas neleisti nepilnamečiams nariams balsuoti asociacijų aukščiausiuose valdymo organuose (asamblėjose). 2017 m. Kasacinis teismas išaiškino, kad nepilnamečių *ex lege* atstovavimas apima ir nepilnamečių veiklą asociacijose, todėl nepilnamečių narių tėvai turėtų būti kviečiami į asociacijų asamblėjas, kad įgyvendintų atstovaujamų asmenų balsavimo teisę¹¹. Tačiau nelaikoma, kad nepilnamečiai asociacijų nariai gali būti renkami į vykdomuosius asociacijų valdymo organus¹².

Latvijos Asociacijų ir fondų įstatymo¹³ 42 straipsnyje nurodyta, kad asociaciją valdo ir jai atstovauja valdyba, kurią sudaro vienas ar keli nariai. Valdybos nariais gali būti pilnamečiai fiziniai asmenys, kurių veiksnumas nėra apribotas teismo.

Pagal Jaunimo įstatymo¹⁴ 6 straipsnį, viena iš asociacijos įtraukimo į oficialų jaunimo organizacijų sąrašą sąlygų yra jaunų žmonių (jais laikomi asmenys, turintys 13–25 metus) dalyvavimo asociacijos valdyboje užtikrinimas, įtvirtinant atitinkamas taisykles asociacijos įstatuose. Vykdam šį Jaunimo įstatymo reikalavimą, kai kurių Latvijos asociacijų įstatuose¹⁵ nurodyta, kad jų valdybose turi būti jaunesnių nei 25 metai asmenų, tačiau kartu paprastai nurodoma, kad jie turi būti ir sulaukę 18 metų.

Lenkijos Asociacijų įstatymo¹⁶ 3 straipsnyje nurodyta, kad kurti asociacijas turi teisę visiškai veiksnūs Lenkijos piliečiai, kurių viešosios teisės nėra apribotos. Nepilnamečiai nuo 16 iki 18 metų amžiaus, turintys dalinį veiksnumą, gali priklausyti asociacijomis ir naudotis jų narių turimomis aktyviaja ir pasyviaja rinkimų teisėmis, tačiau dauguma asociacijos valdymo organo narių turi būti visiškai veiksnūs. 16 metų neturintys nepilnamečiai, atstovams pagal įstatymą sutikus, gali priklausyti asociacijoms jų įstatuose nustatytais sąlygomis be teisės balsuoti asociacijos narių visuotiniame susirinkime ir teisės rinkti bei būti išrinktais į asociacijos valdymo organus. Tačiau, jeigu asociacijos

⁸ Ley Orgánica 1/2002, de 22 de marzo, reguladora del Derecho de Asociación:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2002-5852>

⁹ Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>

¹⁰ Codice Civile: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>

¹¹ Cantiere Terzo Settore. Voto in un'associazione, chi ne ha diritto?

<https://www.cantiereterzosettore.it/voto-in-unassociazione-chi-ne-ha-diritto/>

¹² CDO Opere Sociali. Iscrizione e partecipazione di minori a un Ente di Terzo Settore:

<https://cdoooperesociali.org/notizia/iscrizione-e-partecipazione-di-minori-a-un-ente-di-terzo-settore-2/>

¹³ Biedrību un nodibinājumu likums: <https://likumi.lv/ta/id/81050-biedribu-un-nodibinajumu-likums>

¹⁴ Jaunatnes likums: <https://likumi.lv/ta/id/175920-jaunatnes-likums>

¹⁵ Biedrības “Jaunatne smaidam” statūti (9.2 p.):

https://drive.google.com/file/d/1Q1hMW6UNiTme0wJoTyU_XyTSWZaPkxyN/view

Biedrības “Klubs “Māja” – jaunatne vienotai Eiropai” statūti (13 p.): <https://www.klubsmaja.lv/organizacijas-statuti/>

¹⁶ Prawo o stowarzyszeniach:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890200104/U/D19890104Lj.pdf>

organizacinį vienetą (padalinį) sudaro tik 16 metų neturintys nepilnamečiai, jie gali rinkti ir būti renkami į to asociacijos vieneto valdymo organus.

Portugalijos Civilinio kodekso¹⁷ 122 straipsnyje nurodyta, kad 18 metų neturintys asmenys yra nepilnamečiai, o pagal CK 123 straipsnį, nepilnamečiai, jeigu nenurodyta kitaip, negali įgyvendinti savo teisių. Civilinio kodekso 127 straipsnio 1 dalis apibrėžia nepilnamečio civilinio neveiksnumo išimtis (dalinį veiksnumą) – nustatyta, kad 16 metų turintis nepilnametis turi teisę disponuoti savo uždirbtomis lėšomis, nepilnametis gali sudaryti kasdieniam gyvenimui būdingus sandorius, kuriems nereikia daug lėšų, taip pat – sandorius, susijusius su jo atliekama profesine veikla, kūryba ar amatu, kuriais nepilnamečiui buvo suteiktas leidimas užsiimti. Už sandorius, susijusius su profesine veikla, kūryba ar amatu, nepilnametis atsako tik turtu, kuriuo jis laisvai disponuoja (CK 127 str. 2 d.).

Įstatymo 124/99¹⁸, kuriuo garantuojama nepilnamečių asociacijų laisvė ir supaprastinamas jaunimo asociacijų steigimo procesas, 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad 14 metų neturintys nepilnamečiai turi teisę jungtis į asociacijas, jeigu jiems tai padaryti raštiškai leido tėvų valdžią jų atžvilgiu turintys asmenys. Pagal šio straipsnio 2 dalį, 14 metų sulaukę nepilnamečiai turi teisę jungtis į asociacijas, steigti naujas asociacijas ir užimti postus jų valdymo organuose be jokio leidimo.

Pažymėtina, kad Civilinio kodekso 167 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta asociacijų teisė savo įstatuose pačioms nustatyti narių teises ir pareigas, jų priėmimo sąlygas.

Komplikuotas aptariamo klausimo teisinis reguliavimas yra sulaukęs prieštaringo interpretavimo Portugalijos valdžios institucijų, pavyzdžiui, prokuratūros veikloje. Lisabonos apygardos prokuratūra yra išreiškusi požiūrį, kad asociacijos savo įstatais gali riboti 18 metų neturinčių asmenų narystę ir teises. Šios prokuratūros nuomone, suprantamas asociacijų noras uždrausti nepilnamečių išrinkimą į valdymo organus, nes, nepaisant to, kad įstatymas numato tokią galimybę, 18 metų neturinčių, tai yra, bendrojo veiksnumo stokojančių valdymo organų narių veikimas už asociacijos ribų (pavyzdžiui, asociacijai sudarant sandorius) bus ribotas. Tuo tarpu Porto apygardos prokuratūra yra išreiškusi nuomonę, kad įstatymu įtvirtintų nepilnamečių teisių ribojimas asociacijų įstatuose yra neleistinas¹⁹.

Spręsdama šiuos prieštaravimus, Generalinė prokuratūra išleido direktyvą 2/2022²⁰, kurioje, *inter alia*, nurodė, kad Įstatymo 124/99 2 straipsnio nuostatos iš principo neužkertą kelio asociacijoms savo įstatuose nustatyti tiek nepilnamečių asmenų narystės, tiek nepilnamečių narių teisių ribojimus (10.^a p.). Tačiau tokie ribojimai galimi tik esant aiškiam pagrindui ir išvengiant diskriminacijos (19.^a –20.^a p.).

Remiantis **Prancūzijos** Asociacijų įstatymu²¹ (2bis str. 1 d.), nepilnamečiai šio įstatymo nustatytomis sąlygomis laisvai gali tapti asociacijų nariais²².

Pagal minėto straipsnio 2 dalį, 16 metų neturintis nepilnametis su išankstiniu rašytiniu savo atstovo pagal įstatymą leidimu gali dalyvauti asociacijos steigime ir jos valdyme, laikantis Civilinio

¹⁷ Código Civil: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1966-34509075>

¹⁸ Lei n.º 124/99 de 20 de Agosto. Garante aos jovens menores o livre exercício do direito de associação e simplifica o processo de constituição das associações juvenis: <https://files.diariodarepublica.pt/1s/1999/08/194a00/55305530.pdf>

¹⁹ Ministério Público. Parecer da Procuradoria Geral da República 3/2022: <https://www.ministeriopublico.pt/pareceres-pgr/9403>

²⁰ Ministério Público. Procuradoria-Geral da República. Diretiva n.º 2/2022: <https://files.diariodarepublica.pt/2s/2022/10/205000000/0007700079.pdf>

²¹ Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069570/>

²² Jeigu tam neprieštarauja asociacijos įstatai.

Le site officiel de l'administration française. Can a minor create, manage or become a member of an association? <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34101?lang=en>

kodekso 1990 straipsnio²³ nuostatų. Su išankstiniu rašytiniu savo atstovo pagal įstatymą leidimu toks nepilnametis gali atlikti visus asociacijos valdymui reikalingus veiksmus, išskyrus disponavimą turtu.

Pagal minėto straipsnio 3 dalį, 16 metų sulaukęs nepilnametis gali laisvai (be leidimo) dalyvauti asociacijos steigime ir jos valdyme, laikantis CK 1990 straipsnio nuostatų. Asociacija apie tokią nepilnamečio veiklą turi informuoti nepilnamečio atstovą pagal įstatymą. Jeigu atstovas pagal įstatymą neišreiškia prieštaravimo, 16 metų turintis nepilnametis savarankiškai vykdo asociacijos valdymui reikalingus veiksmus, išskyrus disponavimą turtu.

Slovėnijos Asociacijų įstatymo²⁴ 5 straipsnyje nurodyta, kad asociacijos yra juridiniai asmenys, kuriems atstovauja jų įstatuose nurodyti atstovai (slovėn. *zastopnik društva*). Tokiais atstovais (asociacija gali turėti vieną arba du atstovus) gali tapti tik veiksnūs asmenys. Pažymėtina, kad tik veiksnūs asmenys gali steigti asociaciją (Asociacijų įstatymo 8 str.). Jeigu 7 metų neturintis asmuo tampa asociacijos nariu, jo atstovas pagal įstatymą vaiko vardu pasirašo prašymą dėl narystės asociacijoje. Asociacijos nariu tampant asmeniui, turinčiam nuo 7 iki 15 metų, reikalingas rašytinis jo atstovo pagal įstatymą sutikimas (Asociacijų įstatymo 11 str.).

Pažymėtina, kad Slovėnijoje 15 metų sulaukęs asmuo gali savo vardu sudaryti sandorius, tačiau tėvų leidimas reikalingas tokio asmens sandoriams, kurie gali žymiai paveikti jo gyvenimą iki pilnametystės ar jos sulaukus (Šeimos kodekso²⁵ 146 str.).

Pagal **Suomijos** Asociacijų įstatymo²⁶ 35 straipsnį, asociacija privalo turėti vykdomąjį komitetą, sudarytą bent iš trijų narių, kuris užtikrina asociacijos veikimą pagal įstatymų reikalavimus ir asociacijos vidaus taisykles bei atstovauja asociacijai. Vykdomasis komitetas turi turėti pirmininką. Pirmininku negali būti visiško veiksnumo neturintis asmuo. Kiti vykdomojo komiteto nariai turi būti bent 15 metų sulaukę asmenys. Pažymėtina, kad asociacijos steigėjais gali būti tik 15 metų turintys asmenys (Asociacijų įstatymo 7 str.), tik 15 metų turintiems nariams (jei kitaip nenumato asociacijos įstatatai) garantuojama teisė balsuoti asociacijos veiklos klausimais.

Pagal **Vokietijos** Civilinio kodekso²⁷ 104 straipsnį, asmuo, neturintis 7 metų, yra neveiksnus. Sulaukus 7 metų, įgyjamas dalinis veiksnumas (CK 106 str.), kuris trunka iki asmeniui sukanka 18 metų, tai yra, iki momento, kai asmuo tampa visiškai veiksniumi. Dalinio veiksnumo laikotarpiu nepilnamečio valios išreiškimui, jeigu jis nėra susijęs vien tik su naudos nepilnamečiui gavimu, reikalingas atstovo pagal įstatymą sutikimas (CK 107 str.).

Šios CK nuostatos apibrėžia ir nepilnamečių galimybes įgyti asociacijų valdymo organų narių statusą. Dalinį veiksnumą turintys asmenys gali tapti tokių organų nariais, kadangi pagal įstatymą pripažįstama jų galimybė išreikšti savo valią. Vis dėlto, kadangi įgyjant asociacijos valdymo organo nario statusą įgyjamos ne tik naujos teisės, bet ir pareigos (t.y., toks statusas nepilnamečiui teisiškai nėra vien tik naudingas), nepilnamečio tapimui valdymo organo nariu reikalingas jo atstovo pagal įstatymą sutikimas. Kad būtų pašalinti visi neaiškumai dėl nepilnamečio įgaliojimų asociacijos valdymo organe, asociacija (jos valdyba) gali pareikalauti, kad nepilnamečio atstovas pagal įstatymą oficialiai deklaruotų savo sutikimą ar nesutikimą. Pagal CK 108 straipsnį, jis tai turi padaryti per dvi savaites nuo tokio reikalavimo gavimo, o jei per šį terminą sutikimas nėra deklaruojamas, laikoma,

²³ Civilinio kodekso 1990 straipsnyje nustatyta, kad neemancipuotas nepilnametis turi teisę būti atstovu, tačiau atstovaujamas jo atžvilgiu gali imtis tik tokių veiksmų, kuriuos nustato bendrosios teisės normos, reglamentuojančios nepilnamečių pareigas.

Code civil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000047824143

Tik emancipuotas nepilnametis gali atstovauti asociacijai teisme.

Le site officiel de l'administration française. Can a minor create, manage or become a member of an association?

²⁴ Zakon o društvih (ZDru-1): <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4242>

²⁵ Družinski zakonik (DZ): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>

²⁶ Finnish Associations Act: <https://www.prh.fi/en/yhdistysrekisteri/act.html>

²⁷ German Civil Code: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0324

kad sutikimas neduotas. Nepilnametis tokiu atveju, nors ir išrinktas, negali tapti asociacijos valdymo organo nariu²⁸.

Asociacijos gali išvengti sudėtingų situacijų, susijusių su jų valdymo organų narių veiksmu, savo įstatuose numatydamos, kad jais gali tapti tik pilnamečiai asmenys. Kai kurie ekspertai rekomenduoja asociacijoms įstatuose įtvirtinti, kad į valdymo organus gali būti renkami ne jaunesni kaip 16 metų nariai²⁹.

2. Nepilnamečių emancipacija

Belgijos Civilinio kodekso³⁰ 488 straipsnyje nurodyta, kad pilnametystė fiksuojama sulaukus 18 metų, o tokio amžiaus asmuo gali atlikti visus veiksmus civiliniame gyvenime.

18 metų neturintis asmuo gali būti emancipuotas, jeigu:

- susituokia;
- teismas priima sprendimą dėl emancipacijos.

Santuokos sudarymo atveju nepilnametis laikomas emancipuotu automatiškai (CK 476 str.). Nepilnamečio santuoka galima gavus šeimos teismo leidimą, kuris išduodamas tik esant svarbių motyvų (CK 145 str.).

Kitais atvejais šeimos teismas gali emancipuoti 15 metų turintį asmenį, jeigu to prašo jo tėvai, globėjas ar prokuroras. Pažymėtina, kad nepilnamečio emancipacija nesuteikia teisės savarankiškai atlikti visus veiksmus civiliniame gyvenime. Pavyzdžiui, emancipuotas nepilnametis negali be teisėjo leidimo parduoti nekilnojamojo turto arba skolintinis pinigų (CK 483–484 str.). Pilnametis sutuoktinis yra nepilnamečio sutuoktinio kuratorius (pranc. *curateur*), o jei abu sutuoktiniai yra nepilnamečiai – kuratorių paskiria šeimos teismas (CK 476, 480 str.).

Čekijoje nepilnamečių emancipacijos institutą įtvirtina Civilinio kodekso 30 ir 37 straipsniai. Visiškas civilinis veiksmumas automatiškai pripažįstamas nepilnamečiui sudarius santuoką (CK 30 str.). Nepilnametis nuo 16 m. amžiaus sudaryti santuoką gali tik išskirtiniais atvejais teismo leidimu, jeigu yra svarbių priežasčių (CK 672 str.).

Teismas taip pat gali suteikti emancipaciją 16 metų amžiaus sulaukusiam nepilnamečiui jo paties prašymu (esant atstovų pagal įstatymą sutikimui) arba atstovų pagal įstatymą prašymu (esant nepilnamečio sutikimui). Prašymą teikiantis asmuo turi pateikti teismui įrodymus, kad nepilnametis yra pajėgus save išlaikyti ir pasirūpinti savo reikalais. Teismas turi teisę suteikti emancipaciją nepilnamečiui ir kitais atvejais, jeigu nusprendžia, kad tai dėl svarbių priežasčių atitinka nepilnamečio interesus (CK 37 str.).

Pagal **Estijos** Civilinio kodekso bendrosios dalies įstatymo 9 straipsnį, teismas gali išplėsti bent 15 metų turinčio nepilnamečio dalinio veiksmumo apimtį, jeigu tai atitinka nepilnamečio interesus ir jo raidos lygmuo tai leidžia. Kiekvienu atveju teismas nustato sandorius, kuriuos nepilnametis gali sudaryti savarankiškai. Nepilnamečio dalinio veiksmumo apimties išplėtimas galimas, jeigu su tuo sutinka nepilnamečio atstovas pagal įstatymą. Jeigu atsisakymas duoti šį sutikimą akivaizdžiai prieštarauja nepilnamečio interesams, teismas gali išplėsti nepilnamečio dalinio veiksmumo apimtį be atstovo pagal įstatymą sutikimo. Esant svarbiai priežastiai, teismas gali visiškai ar iš dalies atšaukti nepilnamečio dalinio veiksmumo apimties išplėtimą.

²⁸ RKPN.de. *Minderjährige im Vereinsvorstand*:

<https://www.rkpn.de/vereinsrecht/veroeffentlichungen/minderjaehrige-im-vereinsvorstand.html>

²⁹ IWW Institut. VB VereinsBrief:

<https://www.iww.de/vb/archiv/praxiswissen-fuer-den-vorstand-minderjaehrige-im-verein-antworten-auf-alle-rechtlichen-fragen-f18159>

³⁰ Code Civil: https://www.ejustice.just.fgov.be/img_l/pdf/1804/03/21/1804032150_F.pdf

Ispanijoje nepilnamečių emancipacija reglamentuojama Savarankiškos jurisdikcijos įstatymu³¹. Jo 53 straipsnyje nustatyta, kad teismo sprendimu emancipuoti gali būti tik 16 m. amžiaus sulaukę nepilnamečiai. Jų emancipacijai būtina viena iš šių sąlygų:

- 1) vienas iš tėvų susituokia su kitu asmeniu ar gyvena su kitu asmeniu;
- 2) nepilnamečio tėvai gyvena skyrium;
- 3) susidaro situacija, kuri reikšmingai apsunkina tėvų galimybes įgyvendinti savo valdžią nepilnamečio atžvilgiu (pavyzdžiui, nepilnametis išsikrausto gyventi pas vaikina ar merginą).

Prieš priimdamas sprendimą dėl emancipacijos, teismas išklausos prašymą pateikusi nepilnametį, jo tėvus ar globėjus ir, esant poreikiui, kitus suinteresuotus asmenis (55 str.).

Pažymėtina, kad Ispanijoje emancipacija nėra santuokos pasekmė. Civilinio kodekso³² 46 straipsnyje nurodyta, kad neemancipuoti nepilnamečiai santuokos sudaryti negali. Taigi, emancipacija turi įvykti iki santuokos sudarymo.

Italijoje vienintelis nepilnamečio emancipacijos būdas yra santuoka (CK 390 str.). Teisę tuoktis vyresniems nei 16 m. amžiaus nepilnamečiams, esant svarbių priežasčių, gali suteikti teismas (CK 84 str.).

Pastebėtina, kad ir emancipuotas nepilnametis Italijoje turi tik dalinį veiksnumą³³. Nors tėvai ar globėjai jo atžvilgiu nebeturi valdžios, tačiau emancipuotam nepilnamečiui paskiriamas kuratorius³⁴, padedantis atlikti sudėtingesnius teisinius veiksmus finansų srityje, o kai kuriems ypatingiems veiksams atlikti būtinas ir teismo leidimas (CK 394 str.).

Jeigu vienas iš sutuoktinių yra pilnametis, jis tampa nepilnamečio sutuoktinio kuratoriumi. Jeigu abu sutuoktiniai yra nepilnamečiai, teismas gali paskirti jų bendrą kuratorių (dažniausiai paskiriamas vienas iš sutuoktinių tėvų) (CK 392 str.).

Latvijos Civilinio įstatymo³⁵ 219 straipsnyje nurodyta, kad asmuo yra nepilnametis iki jam sukanka 18 metų. Tačiau išskirtiniais atvejais ir dėl itin svarbių priežasčių, kai nepilnamečio globėjai ir artimiausi giminaičiai patvirtina, kad jo elgesys yra nepriekaištingas ir nepilnametis gali savarankiškai apsaugoti ir ginti savo teises bei vykdyti pareigas, jis gali būti pripažintas pilnamečiu, jeigu turi 16 metų (Civilinio įstatymo 220 str.). Pilnametystę 18 metų neturintiems asmenims pripažįsta vaikų ir globos teismas, jo sprendimą tvirtina teismas. Asmuo, kuris įstatymo nustatyta tvarka susituokia neturėdamas 18 metų³⁶, laikomas pilnamečiu (Civilinio įstatymo 221 str.).

Lenkijos įstatymai numato ribotas nepilnamečių emancipavimo galimybes. Pagal Civilinį kodeksą³⁷ (10–11 str.), visiškas veiksnumas įgyjamas sulaukus pilnametystės (18 metų), tačiau pilnamečiu pripažįstamas ir 18 metų neturintis asmuo, jeigu sudaro santuoką. Pilnametystė nebeprarandama ir santuoką pripažinus negaliojančia.

Pažymėtina, kad Šeimos ir globos kodekse³⁸ nustatytos tik nepilnamečių moterų santuokos sudarymo (taigi – ir emancipavimo) sąlygos. Pagal šio kodekso 10 straipsnį, 18 metų neturintys asmenys negali sudaryti santuokos, tačiau, esant svarbių priežasčių, globos teismas gali leisti tuoktis

³¹ Ley 15/2015, de 2 de julio, de la Jurisdicción Voluntaria: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-7391>

³² Código Civil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>

³³ National Report: Italy, p. 5: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Italy-Parental-Responsibilities.pdf>

³⁴ Kuratorius skiriasi nuo tėvo / globėjo tuo, kad neturi nei atstovavimo nepilnamečiui nei jo turto valdymo teisių. Ten pat.

³⁵ Civillikums: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>

³⁶ Išimties tvarka, jeigu tėvai ar globėjai leidžia, 16 metų turintis nepilnametis gali tuoktis su pilnamečiu asmeniu. Jeigu tėvai (globėjai) be svarbios priežasties neduoda tokio leidimo, jį gali duoti vaikų ir globos teismas (Civilinio įstatymo 33 str.).

³⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>

³⁸ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640090059/U/D19640059Lj.pdf>

16 metų turinčiai moteriai, jeigu aplinkybės rodo, kad santuokos sudarymas bus palankus sukurtos šeimos gerovei.

Nyderlanduose nepilnamečių emancipacijos sąlygas apibrėžia Civilinio kodekso 1 knygos³⁹ 235 straipsnis. Nepilnametis, sulaukęs 16 m. amžiaus, gali teikti emancipacijos prašymą teismui. Nepilnamečio emancipacijai privalo pritarti jo tėvai, išskyrus tam tikras išimtis. Emancipacija suteikia nepilnamečiui tik tam tikrus pilnamečio asmens teisinius įgaliojimus. Teismas savo nutartyje dėl emancipacijos aiškiai nurodo, kokie konkretūs įgaliojimai suteikiami emancipuojamam asmeniui. Šie įgaliojimai gali apimti teisę gauti visas savo pajamas ar jų dalį ir jomis disponuoti, sudaryti nuomos sutartis, kaip partneriui dalyvauti komercinėje veikloje, užsiimti profesine veikla ar verslu. Emancipacija negali suteikti nepilnamečiui visiško veiksnio disponuoti registruojamu turtu, akcijų rinkos vertybiniais popieriais ar hipoteka užtikrintais reikalavimais.

Jaunimo teismo sprendimu pilnametėmis gali būti pripažintos 16 metų turinčios motinos, pageidaujančios auginti savo vaikus ir įgyvendinti jų atžvilgiu tėvų valdžią. Teismas tokį sprendimą priima tik tuo atveju, jeigu laiko, kad emancipacija bus naudinga motinai ir vaikui (CK 1 knygos 253ha str.).

Portugalijoje, pagal Civilinio kodekso 132 straipsnį, nepilnamečio emancipacija galima tik santuokos atveju. Emancipuotas nepilnametis asmuo, kaip ir pilnametis, turi galimybę naudotis visomis savo teisėmis, atsakyti už savo veiksmus ir laisvai disponuoti savo turtu, išskyrus CK 1649 straipsnyje numatytą atvejį (CK 133 str.). Tuoktis Portugalijoje nepilnamečiai turi teisę nuo 16 metų amžiaus (CK1601 str.), gavę tėvų (arba teisėtų globėjų) sutikimą arba, jeigu tokio sutikimo nėra, pripažinus, kad nepilnamečiai yra pakankamai fiziškai ir psichologiškai brandūs santuokai⁴⁰.

Civilinio kodekso 1649 straipsnyje nustatyta, kad nepilnametis, susituokęs be tėvų ar globėjų sutikimo ar be teisminės institucijos leidimo, toliau laikomas nepilnamečiu savo turto administravimo srityje iki kol sulauks pilnametystės. Šio turto valdytojais yra nepilnamečio tėvai, globėjai ar kiti teisėti administratoriai.

Pagal **Prancūzijos** Civilinio kodekso⁴¹ 413-1 straipsnį, nepilnametis automatiškai emancipuojamas sudaręs santuoką, nepriklausomai nuo jo amžiaus. Prancūzijoje leidžiama sudaryti santuoką nuo 18 metų, tačiau prokurorui dėl rimtų priežasčių pritaikius išimtį ir gavus bent vieno iš tėvų sutikimą, gali būti leista tuoktis ir asmenims, neturintiems 18 metų⁴².

Kitais atvejais emancipacija gali būti suteikiama tėvų prašymu ir teisėjo sprendimu ne jaunesniam nei 16 m. amžiaus asmeniui, esant tai pagrindžiančių priežasčių (CK 413-2 str.). Emancipuotas nepilnametis įgyja visišką civilinį veiksnumą, išskyrus tam tikras išimtis, pavyzdžiui, negali tuoktis be tėvų sutikimo (CK 413-6 str.), vykdyti komercinės veiklos be teismo leidimo (413-8 str.).

Slovėnijoje, pagal Šeimos kodekso 152 straipsnį, asmuo tampa pilnamečiu, kai jam sueina 18 metų, tačiau visišką veiksnumą galima įgyti ir anksčiau, jeigu:

- asmuo susituokia⁴³;
- teismas pripažįsta visišką veiksnumą nepilnamečiui, kuris tapo tėvu ar motina ir yra pasiekęs tokią fizinę bei psichinę brandą, kad gali gyventi savarankiškai.

³⁹ *Burgerlijk Wetboek Boek 1*: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2023-07-01>

⁴⁰ *Girls not Brides. Portugal*:

<https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/child-marriage-atlas/regions-and-countries/portugal/>

⁴¹ *Code civil*: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000031345336>

⁴² *Le site officiel de l'administration française. Marriage in France - You are single or divorced or widowed*: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F36504/0?idFicheParent=F930&lang=en#0>

⁴³ Nepilnamečio santuoka bendru atveju neleistina, tačiau teismas, esant pagrįstų motyvų, gali leisti susituokti 15 metų turinčiam asmeniui, jeigu jis yra pasiekęs tokią fizinę bei psichinę brandą, kad gali suprasti iš santuokos kylančių teisių ir pareigų prasmę bei pasekmes (Šeimos kodekso 24 str.).

Vokietijos Civilinio kodekso 112 straipsnyje nurodyta, kad atstovas pagal įstatymą, šeimos teismui pritarus, gali leisti nepilnamečiui savarankiškai užsiimti verslu. Tokį leidimą gavęs nepilnametis turi visišką veiksnumą su verslu susijusių sandorių atžvilgiu, išskyrus sandorius, kuriems reikalingas šeimos teismo pritarimas⁴⁴. Leidimą nepilnamečiui savarankiškai užsiimti verslu atstovas pagal įstatymą gali atšaukti tik šeimos teismui leidus. Panašiai, atstovui pagal įstatymą leidus nepilnamečiui įsidarbinti, pastarasis įgyja visišką veiksnumą su darbo pareigomis susijusių sandorių atžvilgiu, išskyrus sandorius kuriems reikalingas šeimos teismo pritarimas. Tačiau įsidarbinimo atveju šeimos teismo pritarimas nereikalingas nei atstovo pagal įstatymą leidimui, nei jo atšaukimui (CK 113 str.).

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento
Tyrimų skyriaus
Vyresnysis patarėjas
Vidmantas Punelis
Tel. (8 5) 239 6186, el. p. vidmantas.punelis@lrs.lt

Vyriausiasis specialistas Šarūnas Legatas
Tel. (8 5) 239 6174, el. p. sarunas.legatas@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.
© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023

⁴⁴ Pavyzdžiui, disponavimas nepilnamečiui priklausančiais žemės sklypais, įmonių akcijomis (CK 1643, 1821–1822 str.).